

ולאחר הפטרה מברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם צוּר כָּל הָעוֹלָמִים צָדִיק כָּל הַדּוֹרוֹת
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה הַמְדַּבֵּר וּמַקְיֵם שְׁכָל דְּבָרָיו אֶמֶת וְצֶדֶק:
נֶאֱמָן אַתָּה הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא
יָשׁוּב רִיקָם כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן * (נ"י ורחמן)⁹⁰ אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הָאֵל
הַנָּאֵמָן כָּל דְּבָרָיו:

* כצ"ל מטעם שצריך שיאמר מעין חתימה סמוך לחתימה⁹¹. וכן הוא ברמב"ם בסדר
התפלה ובאבודרהם⁹² וכמו כן הנוסח "תושיע ותשמח" הוא מטעם הנ"ל. וברמב"ם
כתוב נ"א [נוסח אחר] בזאת הברכה.⁹³

90. נאמן (נ"י ורחמן) — כתב בלוח 'היום יום' (ו' אדר שני):

בברכות הפטורה אומרים תמיד: נאמן ורחמן אתה, תושיע ותשמח.

כוונת הדברים, ראה שער הכולל (פכ"ה ס"ג) שבסידורים הראשונים (שקלאוו וקאפוסט)
הי' כתוב "נאמן ורחמן", ונוסח הברכה שלאחרי זה היתה "תושיע במהרה בימינו", בלי
"תשמח". ובדפוסים המאוחרים הקיפו תיבת 'ורחמן' והגיהו על זה דהיינו משום שצריך
להיות "מעין החתימה סמוך לחתימה" (כפנים). והכוונה שיש להשמיט תיבה זו. (וראה גם
שערי אפרים (שער ט סל"ו) שלהשמיט 'ורחמן' נכון יותר, ומכל מקום מי שאומר "אין
מוציאין אותו". ולאידך, המשך ההגהה בא לומר שמטעם זה יש להוסיף התיבה "תשמח"
בברכה שלאחרי זה, בכדי שיהי' סמוך לחתימה מעין החתימה. (ומסגנון השער הכולל
משתמע דסבירא ל' שלשון הגהה זו היא של רבינו).

ועל זה משמיענו בלוח 'היום יום' שכן צריכים לומר "ורחמן", דלא כהשער הכולל.

ויש להעיר על עוד כמה נקודות:

א) מהו דיוק לשון הלוח: "אומרים תמיד...", דמשמע שלולא דבריו היינו אומרים כן
לפעמים;

ב) יש לברר האם נוסח "תושיע ותשמח" הוא חידושו של רבינו, כי לעת-עתה לא מצאנו
דבר זה בסידורים שקדמוהו (הערות ר"י מונרשיין שי'). (ובחומש 'תורה תמימה' שיכתב נוסח
זה, אך מתארו בשם "בקצת נוסחאות");

ג) על ידי הוספת "ורחמן" ו"תשמח" נקשרו הברכות זה לזה, שפתיחת ברכת "רחם על
ציון" היא במאי דקמסיים שלפני, וכן ברכת "שמחנו" פותחת במאי דקמסיים שלפני.
ואף דבלאו הכי חתימת ברכת 'רחם' היא ב"משמח ציון", אך לנוסחת הרמב"ם אינו כן
— ראה להלן הע' 93. ואולי בזה אכן נרמז סגנון זה — לרמז בהסיום מעין פתיחת הברכה
שלאחרי' — במה שניסחו לומר "משמח ציון בבניה" בסמיכות ל"שמחנו". ועקבות כך ניסחו
"נאמן ורחמן" בסמיכות ל"רחם". וילע"ע בכל זה.

91. מעין חתימה סמוך לחתימה — ראה שוע"ר סי' נט ס"ו, ושם נסמן. וראה הנסמן לעיל
בסוף ברכת יוצר (הערה 164).

92. ברמב"ם בסדר התפלה' (בסופו) ובאבודרהם (ע' קעג) — בשניהם ליתא לחיבת
"ורחמן". ופירוש הר"ת "כצ"ל" = "כן צריך להשמיט". והיינו לדעת השעה"כ שהבע' 90.
ולפי לוח 'היום יום' שם צ"ל הפירוש "כן צריך לומר". וילע"ע.

93. וברמב"ם כתוב נוסח אחר בזאת הברכה — החתימה של ברכה זו ברמב"ם היא: "בונה